

Fernissa

En viss villrådighet finns i språkbruket beträffande var skillnaden mellan lack och fernissa egentligen ligger. Förenklat tekniskt sett finns det heller ingen skarp gräns, utan fernissan är en lack. Men medan lack både kan vara utgångsmaterial för pigmenterad lackfärg och fernissa, så avses med fernissa en klarlack, d.v.s. en mesta möjligt färglös sådan.

I byggnadsmåleriet är fernissning på trä ett rätt sent fenomen och har till stor del att göra med vår syn på träet som material. Ett ursprung kan sökas i en strävan att framhäva ädla och därmed dyrbarare träslag på möbler och i interiörer. Såg man inget estetisk värde i det trä man hade omkring sig så ville man hellre med målning efterlikna de exotiska träslagen, vilket kan ses under en lång tidsperiod.

Tekniskt kan den ses som en vidareutveckling från den effekt som kokt linolja har på trä genom att man började tillsätta hartser för att höja glansen och öka hållbarheten. En annan utveckling av transparent ytbehandling var polityr för möbler, som är en teknik för sig även om den också utgår från harts. Med blandningen av olja och harts fick man ett segare och motståndskraftigare ytskikt, fastän mera utsatt för gulning och inte fullt med samma höglans som vid polering, men egenskaperna förbättrades avsevärt när standolja ersatte vanlig kokt linolja. Utvecklingen av fernissa, som f.ö. betyder detsamma som kokt linolja i flera länder, tog fart med ökad världshandel under 1800-talet och tillgång till fler hartser. Mycket stor betydelse för framställningen fick importen av kopalharts från sydostasien. En mängd olika sammansättningar togs fram med målet att öka både glans och motståndskraft och varje fabrikör hade sina egna mycket hemliga recept. Tävlingen var som störst i den växande och prestigefyllda båtbranscen och det är möjligt att

bruket av fernissat trä fick spridning till byggnadsdetaljer härifrån. Samtidigt uppstod byggnadsstilar i nationalromantisk anda där man plötsligt också började uppskatta inhemska träslag som furu. Frånsett en del sådana modesvängningar blev det ändå sällan att fernissade ytor användes mer än som en effekt inom den fasta byggnadsinredningen annat än på finare golv och vissa dörrar, medan användningen på möbler stadigt har ökat; först med cellulosalackerna som länge fanns sida vid sida med den traditionella poleringen och sedan de helsyntetiska som nästan fullständigt har ersatt den senare.

Med industrialiseringen kom även allt fler modifierade hartser till användning och småningom kom de helsyntetiska, vilka fick stor betydelse både vid framställning av lackfärg och fernissa. 1920-talet förefaller ha inneburit det stora genombrottet för en mängd nya ämnen och då kom även cellulosalackerna som skulle ha mycket stor betydelse under några decennier.

Text : Bertil Bonns

Grafisk form: Lage Johansson

**HÅLLA HUS – arena för byggnadsvård,
hushållning och samhällsplanering.**

Ett samarbete mellan Länsstyrelsen Västerbotten,
Västerbottens museum, Skogsmuseet i Lycksele
och Skellefteå museum.

SKELLEFTEÅ 2006